

Емина М. Копас-Вукашиновић
Универзитет у Крагујевцу
Факултет педагошких наука у Јагодини
Катедра за друштвено-хуманистичке науке
Александра М. Михајловић
Катедра за дидактичко-методичке науке
Ана С. Миљковић
Катедра за друштвено-хуманистичке науке

УДК 37.018.43-057.875
DOI [10.46793/Uzdanica18.II.019KV](https://doi.org/10.46793/Uzdanica18.II.019KV)
Оригинални научни рад
Примљен: 29. септембар 2021.
Прихваћен: 26. новембар 2021.

СТАВОВИ СТУДЕНАТА О КВАЛИТЕТУ НАСТАВЕ НА ДАЉИНУ¹

Апстракт: У време пандемије десиле су се изненадне и значајне промене у планирању и организацији наставних активности у систему универзитетског образовања. Прелазак на онлајн или комбиновану наставу и даље представља изазов и за наставнике и за студенте. Убрзаним развојем дигиталних компетенција наставника и вештина студената, развијањем различитих наставних модела и применом виртуелних алата у настави, у доба пандемије се наметнуло питање квалитета овакве наставе, у контексту постигнућа и развоја потенцијала студената, као и препознатих професионалних компетенција наставника новог доба. Циљем нашег истраживања смо желели да утврдимо ставове студената о квалитету онлајн-наставе у време пандемије, у контексту квалитета рада универзитетских наставника и организације наставних активности. Узорак су чинили студенти основних и мастер академских студија Факултета педагошких наука Универзитета у Крагујевцу, са седиштем у Јагодини (N = 63). Резултати овог истраживања потврђују добре професионалне компетенције наставника у времену интензивне дигитализације образовања, али и потребу јачања дигиталних компетенција наставника, као и системског рада на унапређивању онлајн-наставе, у односу на њену организацију и организацију испитних активности.

Кључне речи: онлајн-настава, квалитет рада наставника, постигнућа студената, жива реч наставника, квалитет образовања.

¹ Рад је настао као резултат истраживања у оквиру билатералног пројекта „Кризe, изазови и савремени образовни систем” који реализују Факултет педагошких наука Универзитета у Крагујевцу (Србија) и Филозофски факултет Универзитета Црне Горе (Црна Гора) (2021–2023) и као резултат рада на пројекту Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (бр. уговора 451-03-9/2021-14/ 200140).

УВОД

У актуелном времену пандемије ковида 19, систем образовања и васпитања у већини држава и на свим образовним нивоима претрпео је значајне измене и изазове (*Policy Brief: Education during COVID-19 and beyond 2020*). Увођењем нових технологија, дигитализацијом образовања, савремена друштва су достигла завидан ниво у погледу модернизације и ефикасности образовања, у целокупном систему. Овако организована настава донела је низ предности, у односу на информатичку обученост наставника и ученика, као и њихову спремност да се суоче са изазовима новог времена и савремене технологије. Притом је *жива реч наставника*, која је у дидактичким научним и стручним оквирима одавно детерминисана као незаменљив наставни (вербални) метод, уз савремену технологију заузимала равноправно место у наставном процесу, од основношколског до универзитетског образовања.

Међутим, у новонасталим околностима пандемије, онлајн-наставом и учењем на даљину се у многим срединама престало са организацијом наставе уживо, или је примењен комбинован метод. У таквој ситуацији, ученици (студенти) су остали ускраћени за живу реч наставника у образовном процесу, или је тај начин рада наставника значајно смањен. Сигурно је да оваква ситуација намеће питање квалитета организоване наставе на даљину, у систему универзитетског образовања, у контексту теоријске и практичне оспособљености студената за будуће занимање (Чен, Биста, Ален 2020). Квалитет овако организоване наставе је могуће пратити и процењивати у односу на разноврсне параметре. С једне стране, параметрима као што су организација наставног рада, квалитет рада наставника на часу, комуникација наставник–студент и другим, могуће је одредити *квалитет наставног кадра* и њихову оспособљеност за примену савремених технологија у образовању. С друге стране, различитим параметрима је могуће процењивати *анијажовање и њихову способност за примену савремених технологија у образовању*, од њихових интересовања и мотивације за рад, развоја способности и вештина, обима квалитета стечених знања, до иницијативно-сти, сарадње и стваралачког изражавања.

Као универзитетске наставнике и сараднике, интересовало нас је како студенти процењују квалитет организоване онлајн-наставе (на даљину) у односу на очекиване наставне исходе (интересовање и мотивација за рад, обим и квалитет стечених знања, спремност за тимски рад, развој способности за критичко промишљање, аналитичко мишљење и решавање проблема, развој организационих вештина и креативно изражавање). Овим питањима смо се бавили кроз три различита контекста. Прво смо желели да спознамо резултате већ објављених истраживања, који су представљали научно засновано теоријско полазиште за наше истраживање. Уследило је испитивање ставова студената о квалитету организоване онлајн-наставе. Након обрађених истра-

живачких резултата, приступили смо њиховој анализи и компарацији у односу на закључне констатације аутора већ објављених научних радова.

ТЕОРИЈСКИ ПРИСТУП ПРОБЛЕМУ

Од појаве пандемије ковида 19, објављено је на десетине научних радова у којима су представљени истраживачки резултати о ставовима наставника и ученика о организацији наставног процеса на даљину, обучености наставника за реализацију онлајн-наставе и исходима таквог учења. Од 2020. године до данас објављен је велики број иностраних и домаћих радова о организацији и исходима наставе на даљину. Универзитети су морали брзо да реагују у датим условима пандемије, да прилагоде наставне програме и прошире своје образовне понуде у онлајн-формату, применом различитих виртуелних алата, широм употребом нових образовних технологија и иновација у настави. Такође, интензивно се радило на развијању умрежене наставе, уз могућност веће индивидуализације у образовном процесу и примену различитих комуникационих и менторских модела. У таквим околностима, данас се све више разматра питање шта ће од ових понуда, а на основу стечених искустава, остати и након пандемије, као ефикасни модели комбинованог и онлајн-учења, који могу осигурати висок квалитет универзитетског образовања (*The World Of Higher Education...* 2020; Тонковић, Понграчић, Врсаловић 2020).

Аутори из више земаља бавили су се истраживањима о утицају пандемије ковида 19 на организацију онлајн (дигиталне) наставе и учења на даљину. Увидом у истраживачке резултате, констатују да су у овом времену, када је дошло до озбиљног поремећаја образовног система и када је нарушена образовна пракса, евидентни и предности и недостаци е-учења. С једне стране, оваква настава чини садржаје приступачнијим, омогућава брже увођење савремене технологије у образовање, тиме и већу флексибилност у наставном раду, ученицима/студентима ствара нове, другачије услове за самоистраживачко учење. С друге стране, запажена су ограничења технолошких ресурса, те је могућ пад процента пролазности и успеха ученика у настави / студената на испитима, пре свега због смањеног контакта са наставницима и недостатка консултација са њима, у ситуацијама када имају потешкоће у учењу и разумевању наставних садржаја. Такође, констатоване су грешке у оцењивању ученика, што код ученика, родитеља и наставника изазива неизвесност и конфузију. У систему оцењивања усвојени су различити модели испитивања и оцењивања и ови модели су одређени професионалним компетенцијама наставника, а неретко подразумевају неадекватно трајање испитивања ученика/студената, могуће одлагање или отказивање испита. Запажено је и осипање

једног броја студената, који су одустали од даљег универзитетског образовања (Покрел, Четри 2021; Синтема 2020).

Минс и Неислер (2020) спровели су студију са 1008 студената основних студија са различитих америчких универзитета. Утврдили су да су се задовољство студената наставом и мотивација за учење значајно смањили током пандемије и то након што је настава прешла на онлајн-формат. Студенти су у највећој мери били незадовољни сопственим учењем након преласка на онлајн-наставу. Као највећу замерку настави на даљину студенти су истакли то да је овакав вид наставе лоше утицао на њихову могућност да сарађују са осталим студентима на предмету, да је интересовање за садржај предмета опало и да се нису осећали довољно „укљученим” у часове јер нису имали могућност да добију тренутну повратну информацију и постављају питања наставнику, као ни да учествују у дискусијама. Са друге стране, већина студената указала је да је онлајн-настава позитивно утицала на неке аспекте рада – на пример, потпуно је било јасно шта се од њих очекује на курсу предмета, наставник је био боље упознат са њиховим јаким и slabим странама, помоћ у вези са садржајима предмета била им је доступна. Минс и Неислер (2020) препоручују одређене наставне праксе за које се претходним истраживањима утврдило да повећавају ефективност онлајн наставе и учења. То су: „разбијање” наставних активности на већи број мањих сегмената, давање задатака студентима да опишу шта су научили и шта је још потребно да науче, чести квизови или други начини провере знања, сесије уживо на којима студенти могу да постављају питања и учествују уживо у дискусији, коришћење рада у групама током реализације часа видео-конференцијским алатом, индивидуалне поруке студентима како би се наставник уверио како се сналазе на курсу и да ли имају приступ материјалима, коришћење примера из реалног живота како би се илустровао садржај курса, рад на групним пројектима. Минс и Неислер су утврдили да су студенти били задовољнији наставом оних предмета чији су наставници примењивали већи број поменутих наставних пракси.

Такође, Међународно друштво младих научника (*The InterAcademy Partnership – IAP*) издало је саопштење у којем је истакнуто да је пандемија ковида 19 значајно утицала на систем универзитетског образовања широм света. Представљено је истраживање које је спровело Међународно удружење универзитета 2020. године, у којем је учествовало више од 400 универзитета из преко 100 земаља. Резултати истраживања потврђују да је пандемија значајно одредила и променила начине извођења наставе, учења и поучавања студената. У односу на образовне активности на факултетима, забележен је губитак интеракције између наставника и студената, као и између самих студената, услед увећане дигитализације образовања (*Reducing the impact of COVID-19 on... 2020*). Констатовано је да су и пре ове пандемије биле евидентне неједнакости ученика и студената у систему институционалног образовања, у односу на мобилност, ограничен приступ ресурсима, умреженом

учењу и дигиталном приступу образовању. Већ ограничене могућности за њихово образовање, истраживање и лични развој погоршане су пандемијом, те су повећане неједнакости, које за последицу могу имати смањење учинковитости образовања, што указује на потребу организоване акције за системске промене у образовању у међународним оквирима. Дате су препоруке универзитетима за решавање поменутих неједнакости и промовисање отвореног образовања и сарадње.

Ове препоруке подразумевају развијање глобалних и регионалних мрежа образовних установа, истраживачку сарадњу, дигитално повезивање, платформе за отворене софтвере који подржавају учење у свим деловима света, обуку и подршку наставницима, како би се прилагодили новим начинима организације наставе и истраживања, затим преиспитивање система оцењивања ученика, студената и истраживача. Међутим, може се претпоставити да ће искуства у образовном систему, стечена у време пандемије, дуго-рочно одредити и унапређивање квалитета образовања, као и трајне промене у њему, широм употребом нових технологија и иновација у настави (*Reducing the impact of COVID-19 on...* 2020; Тонковић, Понграчић, Врсаловић 2020).

Када је реч о квалитету образовања у време пандемије и учењу на даљину као јединој могућој опцији, истраживања су потврдила да ученици различито процењују квалитет онлајн-образовања, а те процене су одређене њиховим теоријским и практичним знањима о примени дигиталних алата и умењима да их користе, у ситуацијама када је планирање наставних садржаја и активности из традиционалног формата пребачено у онлајн-формат (Бутнару и др. 2020). Такође, резултати истраживања у систему универзитетског образовања потврђују да се студентима допада концепт наставе на даљину, али да је неопходно остварити већу ефективност и продуктивност онлајн-наставе, пре свега обезбеђивањем квалитетних техничких средстава за наставнике и студенте, стручним усавршавањем наставног кадра и јачањем њихових дигиталних компетенција, чиме би се обезбедила већа интерактивност у онлајн-настави, уз претпоставку да ће настава на даљину бити све присутнија у наредном периоду (Радић и др. 2021). Јасно је да ефективна онлајн-настава у великој мери зависи од оспособљености наставника за њено извођење (Чен, Биста, Ален 2020).

Такође, квалитетном организацијом онлајн-наставе, када студенти имају могућност да више пута преслушавају објашњења наставника, могуће је повећати ефикасност наставног рада и пролазност студената на испитима. У том контексту, Шим и Ли (2020) указују да квалитет интеракције између студента и наставника зависи и од наставника и од технологије која се примењује. С обзиром на то да је улога вршњака веома важна када је у питању интелектуални развој, битно је развијати способности наставника да подстичу интеракцију међу студентима у онлајн-окружењу. Имајући у виду чињеницу да је улога вршњака веома важна када је у питању њихов интелектуални

развој, битно је развијати способности наставника да подстичу интеракцију међу студентима у онлајн-окружењу. У овако организованој онлајн-настави у систему универзитетског образовања ипак су запажени и одређени недостаци, пре свега губитак могућности социјалне комуникације међу студентима, као и у односима студент–наставник, јер су некада физички контакти и жива реч наставника неопходни и незаменљиви у образовним активностима (Дорословачки и др. 2021).

У нашим условима, Крвна организација младих Србије, у сарадњи са Мисијом ОЕБС-а у Србији, објавила је публикацију *Живот младих у Србији: утицај Ковид-19 пандемије*. Ова публикација представља резултат истраживања о положају и ставовима младих (узраста од 15 до 30 година) у Србији, у време пандемије, уз претпоставку да ће ово емпиријско истраживање бити добра полазна основа за даље креирање образовних политика у Србији. Посебан сегмент се односи на перцепцију младих о утицају пандемије на њихово образовање. Својим изнетим ставовима, већина младих потврђује да је пандемија утицала на њихово образовање више негативно него позитивно, а када је реч о последицама, сматрају да ће пандемија негативно утицати на њихово образовање. У значајном броју су потврдили да у време пандемије нису имали онлајн-наставу, или да она није била доброг квалитета, чиме им је ускраћено остваривање права на квалитетно образовање (Стојановић, Вуков 2020).

У научном раду *Анализа реализације учења на даљину у Србији за време пандемије вируса Covid 19*, аутор Д. Стојановић је представила резултате истраживања које је урађено 2020. године, на нивоу Завода за унапређивање образовања и васпитања, о реализацији образовно-васпитног процеса у Србији путем учења на даљину, у датим епидемиолошким условима. Овим истраживањем је анкетирано 14.715 наставника, стручних сарадника, директора основних и средњих школа, све у циљу утврђивања даљих праваца стручног обучавања запослених у образовању за примену дигиталних алата и организацију наставе на даљину (Стојановић 2020). Више од половине испитаника из овог узорка потврдило је да до пандемије нису довољно познавали, нити користили алате за учење на даљину. Пријатно су изненађени својим сазнањима о могућностима и великом избору дигиталних алата, које могу и које ће користити у наставној пракси и након ове пандемије. Међутим, као један од основних и евидентних проблема у наставном раду препознају још увек недовољне дигиталне компетенције наставника и ученика, али и недовољну доступност технологије и наставницима и ученицима, као и повећано радно оптерећење и стрес при раду од куће. Могуће је претпоставити да ће настава на даљину и е-образовање бити све присутнији у савременом образовном систему, те да је неопходно јачати дигиталне компетенције и наставника и ученика (Стојановић 2020).

МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

Предмет нашег истраживања је квалитет рада универзитетских наставника у онлајн-окружењу, условљеном пандемијом ковида 19. Циљем нашег истраживања смо желели да утврдимо ставове студената о квалитету онлајн-наставе у време пандемије, у контексту квалитета рада универзитетских наставника и организације наставних активности.

Узорак истраживања (намерни узорак) чинили су студенти основних и мастер академских студија Факултета педагошких наука Универзитета у Крагујевцу, са седиштем у Јагодини ($N = 63$). У истраживању је учествовало 26 студената мастер студија (МАС) и 37 студената основних студија (ОАС).

У истраживању је примењена Ликертова скала ставова, која је урађена за потребе овог истраживања. Скалом је представљено десет тврдњи о квалитету наставе на даљину, у односу на исходе учења и развоја студената. За сваку тврдњу, студенти су изражавали свој став, односно степен свог слагања или неслагања, на петостепеној скали (*уопшће се не слажем, не слажем се, не знам, слажем се, њој/њему се слажем*).

Подаци добијени истраживањем анализирани су статистичким пакетом *SPSS for Windows*, верзија 23.0. Опште карактеристике испитаника анализирани су дескриптивним статистичким методама. Нормалност расподеле скорова добијених на скали ставова проверена је Шапиро–Вилковим тестом нормалности расподеле, а хомогеност варијансе применом Левеновог теста једнакости варијанси. За проверу статистичке значајности разлика у скоровима на скали ставова између студената мастер и основних студија примењен је t-тест независних узорака уз израчунавање ета квадрата како би се проценила величина утицаја. За проверу поузданости скале у целини коришћена је мера интерне конзистенције изражена Кронбаховим алфа коефицијентом. Резултат Кронбаховог α коефицијента унутрашње конзистентности (Cronbach's α) инструмента је веома поуздан и износи 0,914.

ИНТЕРПРЕТАЦИЈА И АНАЛИЗА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Истраживачким задацима смо желели да утврдимо ставове студената о квалитету универзитетске наставе, као и евентуалне разлике у њиховим ставовима у односу на ниво академских студија које похађају. Своје ставове студенти су износили у односу на тврдње о њиховом општем нивоу и обиму знања, оспособљености за критичко промишљање, аналитичко мишљење и решавање проблема, о развоју њихових креативних потенцијала и комуникационих вештина, о њиховим интересовањима и мотивацији за рад у настави,

практичној оспособљености за рад у струци, развоју организационих вештина и оспособљености за тимски рад (Табела 1).

Табела 1. Скала ставова о квалитету наставе на даљину

Ознака	Тврдња
I1	Настава на даљину поспешује општи ниво знања студената.
I2	Наставом на даљину квалитет наставног кадра долази максимално до изражаја.
I3	Наставом на даљину студенти стичу теоријска знања у већем обиму.
I4	Наставом на даљину студенти стичу бољу практичну оспособљеност за рад у струци.
I5	Настава на даљину у довољној мери оспособљава студенте за тимски рад.
I6	Настава на даљину омогућава студентима да развију организационе вештине за рад у струци.
I7	Наставом на даљину студенти се сасвим добро оспособљавају за критичко промишљање, аналитичко мишљење и решавање проблема.
I8	Наставом на даљину студентима је дата могућност креативног изражавања и стварања.
I9	Комуникација студената и наставника путем наставе на даљину је добра и на оптималном нивоу.
I10	Током организације наставе на даљину, интересовање и мотивација за рад студената су повећани.

Према Нарлију (2010), израчуната је величина интервала петостепене Ликертове скале, како би се одредиле групне граничне вредности неопходне у дискусији резултата (Табела 2).

Табела 2. Групне граничне вредности петостепене Ликертове скале

Граничне вредности интервала	1.00 – 1.80	1.81 – 2.60	2.61 – 3.40	3.41 – 4.20	4.21 – 5.00
Групе	уопште се не слажем	не слажем се	не знам, не могу да проценим	слажем се	потпуно се слажем

Могући распон резултата на скали ставова је од 10 до 50. Распон добијених скорова на скали креће се од 16 до 50, са аритметичком средином 32,02 ($SD = 8,41$). Пондерисана аритметичка средина је 3,20 ($SD = 0,84$).

На основу представљених резултата можемо констатовати да испитани студенти, у глобалу, исказују неутралан став (*не знам*) о квалитету наставе на даљину. Коефицијент варијације ($C_v = 26,27$) указује да су ставови студената хомогени (Табела 3). Студенти исказују неутралан став (односно не могу да их процене) према тврдњама I1, I2, I3, I6 и I10, које се односе на обим и ниво стечених знања, развијање организационих вештина за рад у струци, инте-

ресовања и мотивацију за рад, као и у односу на квалитет наставног кадра. Коефицијенти варијације указују да је узорак студената хетероген када је у питању слагање са тврдњама I1, I2, I3, I4, I6 и I10.

Овакви резултати истраживања намећу ново истраживачко питање о разлозима због којих студенти најчешће изражавају неутралан став. Претпоставка је да су могући разлози чињеница да студенти на основним студијама већ другу школску годину прате онлајн-наставу, те да немају довољно искустава на основу којих би могли да упореде исходе ове наставе са исходима наставе у учионици, која је организована пре пандемије. Такође, намеће се питање реалног ангажовања студената у онлајн-настави, да ли њихово укључивање на платформе подразумева и њихову активност и комуникацију са наставницима и осталим студентима на часовима предавања и вежби.

Табела 3. Дистрибуција одговора студената

Тврдња	f					M	SD	C _v
	1	2	3	4	5			
I1	9	8	18	19	9	3,19	1,11	34,64
I2	7	12	16	20	8	3,19	1,01	31,77
I3	8	16	15	13	11	3,09	1,20	38,80
I4	25	11	7	14	6	2,22	1,33	59,64
I5	5	14	11	22	11	3,49	1,09	31,23
I6	8	13	17	17	8	2,94	1,19	40,51
I7	5	8	16	24	10	3,57	0,91	25,50
I8	5	9	15	20	14	3,62	0,99	27,38
I9	6	7	8	20	22	3,90	1,09	27,87
I10	13	13	12	18	7	2,79	1,23	44,15

Када су у питању појединачне тврдње, студенти, у глобалу, износе позитиван став у односу на тврдње I5, I7, I8 и I9. Они се у највећем броју слажу да настава на даљину у довољној мери оспособљава студенте за критичко промишљање, аналитичко мишљење и решавање проблема, као и за тимски рад. Сматрају да им је и у новонасталим условима организоване онлајн-наставе дата могућност за креативно изражавање и стварање. Такође, потврђују да је комуникација студената и наставника добра и на оптималном нивоу. Коефицијенти варијације указују да је узорак студената већином хомоген када је у питању слагање са наведеним тврдњама, јер су степени варијабилитета мањи. Зато можемо сматрати да су добијене аритметичке средине репрезентативне за дати узорак. Највећи степен слагања студенти изражавају када је у питању тврдња I9 (*Комуникација студената и наставника добра и на оптималном нивоу*), а најмањи када је у питању тврдња I4 (*Наставом на даљину студентима стичу бољу практичну оспособљеност за рад у ситуацији*). Овакви ставови студената су очекивани, имајући у виду чињеницу да од почетка пандемије нису имали прилике да реализују праксу и

бораве у образовним институцијама, нити да организују активности са децом предшколског/школског узраста. Зато се њихов став да им онлајн-настава омогућава практичну оспособљеност за рад у струци може анализирати само на нивоу њихових претпоставки.

Следећим истраживачким задатком смо желели да испитамо да ли постоје разлике у ставовима студената у односу на ниво студија, односно између студената мастер и основних академских студија, по питању наведених тврдњи. Резултати истраживања потврђују да студенти мастер академских студија, у глобалу, изражавају позитивнији став ($M = 3,49$; $SD = 0,89$) о квалитету наставе на даљину у односу на студенте основних студија ($M = 3,00$; $SD = 0,75$). Коefицијенти варијације указују да су у глобалу ставови студента обе групе хомогени (Табела 4).

Табела 4. Дистрибуција одговора студената у односу на ниво студија

Тврдња	МАС			ОАС		
	M	SD	Cv	M	SD	Cv
11	3,81	0,98	25,76	2,76	0,98	35,67
12	3,46	1,17	33,92	3,0	0,85	28,33
13	3,38	1,33	39,26	2,89	1,07	37,16
14	2,50	1,36	54,55	2,03	1,28	63,14
15	3,46	1,07	30,82	3,51	1,12	31,91
16	3,54	1,10	31,20	2,51	1,07	42,58
17	3,85	0,92	24,05	3,38	0,86	25,49
18	3,54	1,17	33,18	3,68	0,85	23,17
19	4,15	1,19	28,64	3,73	0,99	26,55
110	3,23	1,33	41,35	2,49	1,07	43,05
Total	3,49	0,89	25,44	3,00	0,75	25,10

Како бисмо утврдили да ли постоји статистички значајна разлика у ставовима студената применили смо t-тест независних узорака. Пре примене наведене параметарске технике, проверили смо испуњеност неопходних претпоставки: нормалност расподеле и хомогеност варијансе (Табела 5). Добијени резултати показују да постоји статистички значајна разлика у глобалу у ставовима студената мастер и основних студија ($t(61) = 2,39$; $p = 0,020$). Да бисмо одредили величину утицаја t-теста независних узорака израчунали смо ета квадрат. Вредност ета квадрата ($\eta^2 = 0,086$) указује да је разлика између средњих вредности по групама ($M_{diff} = 0,49$) умерена (Коен 1988).

Табела 5. Резултати t-теста независних узорака

Ниво студија	Шапиро–Вилк тест			Левенов тест једнакости варијансе		t-тест независних узорака		
	Statistic	df	Sig.	F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)
МАС	0,971	26	0,643	0,394	0,532	2,39	61	0,020
ОАС	0,945	37	0,069					

Студенти мастер студија изражавају већи степен слагања од студената на основним студијама када су у питању све тврдње осим тврдњи I8 (*Настава на даљину стиудентима је дајта могућности креативној изражавања и стварања*) и I5 (*Настава на даљину у довољној мери оспособљава стиуденте за тимски рад*). Такође, запажено је да најмањи степен слагања студенти оба нивоа студија исказују према тврдњи I4 (*Настава на даљину стиудентима стиичу бољу практичну оспособљеност за рад у стируци*), што је и очекивано с обзиром на то да је практично оспособљавање будућих учитеља/васпитача везано за реализацију праксе у школским и предшколским институцијама. Као што је већ констатовано, од почетка пандемије студенти нису имали прилике да бораве у васпитно-образовним институцијама и реализују праксу, те се може претпоставити да је за њих, посебно за студенте на основним студијама, педагошка пракса још увек велика непознаница када је реч о њиховој практичној професионалној оспособљености за рад.

Чињеница је да студенти на мастер академским студијама имају веће искуство стечено кроз професионалну и интегрисану праксу на основним студијама, те можемо претпоставити да је то разлог због којег имамо мањи степен њиховог слагања у односу на тврдњу о могућностима онлајн-наставе за њихово креативно изражавање и стварање. Такође, можемо претпоставити да су студенти током наставних активности у учионици, пре пандемије, учествовали у разноврсним групним активностима и на тај начин развијали своје компетенције за тимски рад, те да се увођењем онлајн-наставе указала потреба за унапређивањем дигиталних компетенција наставника и њиховим оспособљавањем за примену различитих наставних облика у активностима које реализују наставом на даљину.

Студенти мастер студија изражавају најпозитивнији став према тврдњама I9 (*Комуникација стиудената и наставника иуиетм наставае на даљину је добра и на оиштималном нивоу*), I7 (*Настава на даљину стиудентима се саввим добро оспособљавају за крииичко промишљање, аналииичко мишљење и решавање проблема*) и I1 (*Настава на даљину иосиешује оиштии ниво знања стиудената*), док студенти основних студија изражавају најпозитивнији став према тврдњама I9 (*Комуникација стиудената и наставника иуиетм наставае на даљину је добра и на оиштималном нивоу*) и I8 (*Настава на даљину стиудентима је дајта могућности креативној изражавања и стварања*). То потврђује да наставници имају добро развијене професионалне компетенције за наставну област, наставни предмет и методiku наставе, за поучавање и учење,

као и за комуникацију и сарадњу са студентима. Уз поменућу потребу даљег развоја њихових дигиталних компетенција, ове компетенције они зналачки примењују у онлајн-настави и тиме доприносе остваривању планираних исхода наставних активности.

ЗАКЉУЧАК

Потреба за онлајн и наставом на даљину на универзитетима широм света драстично се повећала након што смо се суочили са пандемијом ковида 19. Један од највећих изазова са којима су се суочили факултети свакако је питање квалитета наставе, јер нека истраживања и даље упућују на то да и наставници и студенти наставу на даљину сматрају инфериорном у односу на наставу уживо (Шим, Ли 2020; Чен, Биста, Ален 2020).

Представљеним истраживањем смо желели да утврдимо ставове студената о квалитету онлајн-наставе током пандемије, у контексту квалитета рада универзитетских наставника. Мада добијени резултати потврђују добре професионалне компетенције наставника, има и резултата који упућују на потребу унапређивања рада наставника у онлајн-окружењу. Ове резултате представљамо као могуће мере за унапређивање рада универзитетских наставника.

– Значајно је да универзитетски наставници континуирано раде на унапређивању својих дигиталних компетенција.

– Неопходно је системски радити на унапређивању организације онлајн-наставе, предиспитних и испитних обавеза.

– Битан аспект унапређивања рада наставника односи се на планирање и организацију активности студената (организацију њихове педагошке и интегрисане праксе), ради практичног оспособљавања за будуће занимање. Факултети који образују будуће учитеље и васпитаче се нарочито налазе пред изазовом, јер морају да пронађу алтернативне начине да организују и обезбеде практична искуства својим студентима у условима онлајн-окружења.

Оно што је сигурно јесте да нас је ковид 19 пандемија упозорила да универзитети широм света морају бити спремни на потенцијалне будуће пандемије, катастрофе, или прекиде било које врсте, тако што ће радити на даљем усавршавању и проширивању тренутних модела онлајн-наставе и наставе на даљину. Веома је битно да наставници и едукатори раде заједно, како би развили иновативна, инклузивна и правична онлајн-окружења за учење студената, која ће им омогућити да постигну успех у универзитетском образовању.

ЛИТЕРАТУРА

Бутнару, Нита, Аникити, Бринца (2020): I. G. Butnaru, V. Nita, A. Anichiti, G. Brinza, The Effectiveness of Online Education during Covid-19 Pandemic – A Comparative Analysis between the Perceptions of Academic Students and High School Students from Romania, *Sustainability*, 13(9). Retrieved in August 2021 from <https://www.mdpi.com/2071-1050/13/9/5311>.

Чен, Биста, Аллен (2021): Y. R. Chan, K. Bista, M. R. Allen, Is online and distance learning the future in global higher education? The Faculty perspectives during COVID-19, In: Y. R. Chan, K. Bista, M. R. Allen (Eds.), *Online Teaching and Learning in Higher Education during COVID-19*, New York: Routledge, 3–12.

Коен (1988): J. Cohen, *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences*, New York: Routledge Academic.

Дорословачки, Колаковић, Стефановић, Думнић, Купусинац (2021): R. Doroslovački, S. Kolaković, D. Stefanović, B. Dumnić, A. Kupusinać, Motivisanost studenata za praćenje online nastave, savladavanje gradiva i kontrola nastave u uslovima pandemije, u: V. Katić (ur.), *XXVII Skup Trendovi razvoja: On-line nastava na univerzitetima*, Novi Sad: Fakultet tehničkih nauka Univerziteta u Novom Sadu, 12–14, posećeno u septembru 2021. na <http://www.trend.uns.ac.rs/TREND2021-zbormik-radova.pdf>.

Минс, Неислер (2020): B. Means, J. Neisler, with Langer Research Associates, *Suddenly Online: A National Survey of Undergraduates During the COVID-19 Pandemic*, San Mateo, CA: Digital Promise. Retrieved in September 2021 from https://digitalpromise.org/wp-content/uploads/2020/07/ELE_CoBrand_DP_FINAL_3.pdf.

Нарли (2010): S. Narli, An alternative evaluation method for Likert type attitude scales: rough set data analysis, *Scientific Research Essays*, 5(6), 519–528.

Policy brief: Education during COVID-19 and beyond (2020). United Nations. Retrieved in September 2021 from https://www.un.org/development/desa/dspd/wp-content/uploads/sites/22/2020/08/sg_policy_brief_covid-19_and_education_august_2020.pdf.

Покрел, Четри (2021): S. Pokhrel, R. Chhetri, A Literature Review on Impact of COVID-19 Pandemic on Teaching and Learning, *Higher Education for the Future*, 8(1), 133–141. Retrieved in August 2021 from <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/2347631120983481>.

Радић, Усиљанин, Павковић, Петин, Марић, Башић, Маћешкић Петровић (2021): A. Radić, B. Usiljanin, A. Pavković, I. Petin, N. Marić, A. Bašić, D. Maćešić Petrović, Učenje na daljinu u doba Korona virusa, u: V. Katić (ur.), *XXVII Skup Trendovi razvoja: On-line nastava na univerzitetima*, Novi Sad: Fakultet tehničkih nauka Univerziteta u Novom Sadu, 185–188, posećeno u septembru 2021. na <http://www.trend.uns.ac.rs/TREND2021-zbormik-radova.pdf>.

Reducing the impact of COVID-19 on inequalities in higher education: A call for action to the international community (2020): The InterAcademy Partnership – IAP and Global Young Academy. Retrieved in August 2021 from https://www.interacademies.org/COVID_education.

Синтема (2020): J. E. Sintema, Effect of COVID-19 on the Performance of Grade 12 Students: Implications for STEM Education, *EURASIA Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, 16 (7), em1851. Retrieved in August 2021 from <https://>

www.ejmste.com/download/effect-of-covid-19-on-the-performance-of-grade-12-students-implications-for-stem-education-7893.pdf.

Стојановић, Вуков (2020): В. Stojanović, Т. Vukov, *Život mladih u Srbiji: uticaj Kovid-19 pandemije*, Београд: Кровна организација младих Србије, Мисија OEBS-а у Србији, посећено у августу 2021. на <https://koms.rs/wp-content/uploads/2020/12/Zivot-mladih-u-Srbiji-uticaj-kovid-19-pandemije.pdf>.

Стојановић (2020): D. Stojanović, Analiza realizacije učenja na daljinu u Srbiji za vreme pandemije virusa COVID 19, In: P. Mitić, D. Marjanović (Eds.), *Black swan in the world economy 2020*, Београд: Институт економских наука, 121–140, посећено у августу 2021. на <http://ebooks.iien.bg.ac.rs/1492/1/7.%20stojanovic.pdf>.

The World Of Higher Education After COVID-19 – How COVID-19 has Affected Young Universities (2020), Brussel: Yerun Brussels Office. Retrived in September 2021 from <https://www.yerun.eu/wp-content/uploads/2020/07/YERUN-Covid-VFinal-Online-Spread.pdf>.

Тонковић, Понграчић, Врсаловић (2020): А. Tonković, L. Pongračić, P. Vrsalović, Djelovanje pandemije Covid-19 na obrazovanje diljem svijeta, *Časopis za odgojne i obrazovne znanosti Foo2rama*, Vol. 4, Br. 4, 121–134, посећено у августу 2021. на <https://docplayer.rs/204463470-Djelovanje-pandemije-covid-19-na-obrazovanje-diljem-svijeta.html>.

Шим, Ли (2021): Т. Е. Shim, S. Y. Lee, College students' experience of emergency remote teaching due to COVID-19, *Children and Youth Services Review*, 119. Retrived in September 2021 from <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105578>.

Emina M. Kopas-Vukašinić

University of Kragujevac
Faculty of Education in Jagodina
Department of Humanities and Social Sciences

Aleksandra M. Mihajlović

Department of Didactics and Methodology

Ana S. Miljković

Department of Humanities and Social Sciences

STUDENTS' OPINIONS ON THE QUALITY OF DISTANCE LEARNING

Summary: COVID-19 pandemic brought sudden and significant changes in planning and organizing teaching activities in the system of university education all around the world. Switching to online or blended teaching continues to be a challenge for both teachers and students. Rapid development of teachers' digital competencies and students' skills, development of different teaching models and application of virtual tools in teaching, during the pandemic, imposed the question of the quality of such teaching in the context of student achievement and potential development, as well as recognized professional competencies

of new age teachers. The aim of our research was to determine students' attitudes about the quality of online teaching during the pandemic, in the context of both their learning and development, and preparedness of teaching staff for shifting to online teaching. The sample consisted of students of bachelor and master academic studies, at the Faculty of Education, University of Kragujevac, Jagodina (N = 63). The survey technique was used in research and an instrument, which contained 10 five-point Likert-type items, was created to examine students' attitudes. The results of the research confirm good professional competencies of teachers in the time of intensive digitalization of education, but also the need to strengthen their digital competencies, as well as systematic work on improving online teaching, in relation to its organization and organization of exam activities.

Keywords: online teaching, quality of teaching staff, student achievements, teacher's living word, quality of education.